

Kowalska, Anna / Strzyżewska-Zaremba, Alina

O współpracy Zakładu Językoznawstwa Instytutu Języka Polskiego PAN w Warszawie z Towarzystwem Naukowym Płockim : (streszczenie referatu)

Notatki Płockie 21/2-85, 43-44

1976

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

II. Ogólnosłowiański Atlas Językowy

Stan obecny i perspektywy prac nad Atlasm przedstawili w wyczerpującym referacie przewodniczący Komisji Ogólnosłowiańskiego Atlasu Językowego, członek korespondent Akademii Nauk ZSRR, prof. dr R. I. Awaniesow. Ogólnosłowiański Atlas Językowy (OLO) będzie wspólnym dziełem językoznawców reprezentujących wszystkie kraje słowiańskie, a także inne, na terenie których istnieją dialekty słowiańskie (Austria, NRD, Węgry, Rumunia, Włochy). Wspólnie opracowano i opublikowano kwestionariusz zawierający ponad cztery tysiące pytań. Za pomocą tego Kwestionariusza zgromadzono już materiał gwarowy z ponad ośmiuset punktów. Mapy atlasowe opracowywane są na corocznych konferencjach roboczych, odbywających się w Moskwie, a następnie dyskutowane i zatwierdzone przez Kolegium Redakcyjne na konferencjach plenarnych, organizowanych przez poszczególne Komisje Narodowe. W b. r. konferencja taka odbyła się w Warszawie (w dniach od 25.05. do 3.04). Profesor Witold Doroszewski brał od początku czynny udział w pracach nad Atlasmem toteż uczestnicy konferencji warszawskiej postanowili uczcić Jego pamięć przez włączenie tego tematu do programu sesji plockiej.

Profesor Awaniesow w swoim referacie zapowiedział oddanie do druku I tomu Atlasu jeszcze w tym roku.

III. Atlas gwar mazowieckich

Dr Anna Kowalska i mgr A. Strzyżewska-Zaremba.

Współpraca Zakładu Językoznawstwa Instytutu Języka Polskiego PAN w Warszawie z Towarzystwem Naukowym Plockim (streszczenie referatu publikujemy poniżej).

Poza częścią naukową, uczestnikom Sesji w Plocku Towarzystwo Naukowe Plockie umożliwiło zwiedzenie nakowych instytucji województwa oraz licznych zabytków kultury. Zarówno goście zagraniczni, jak i krajowi, wyjechali z Plocka pełni wrażeń i uznania za troskę o dobra kulturane i pielęgnację wiekowych tradycji naukowych, a także pełni podziwu dla wielkiego rozmachu w rozwoju miasta.

Przypominają się w tym związku słowa Profesora Witolda Doroszewskiego: „kraj jest taki, jakie jest jego życie regionalne”. A poziom życia społeczeństwa plockiego, który uczestniczy konferencji mieli możliwość bezpośrednio zaobserwować, jest dobrą wizytówką osiągnięć naszego kraju.

Przewodniczący Ogólnosłowiańskiego Atlasu Językowego w przemówieniu na zakończenie obrad konferencji warszawskiej wyraził słowa wdzięczności Towarzystwu Naukowemu Plockiemu za serdeczną i owocną naukowo gościnę.

Wiceprezes TNP dr Kazimierz Askanas złożył w imieniu Zarządu na ręce prof. dr hab. Mieczysława Szymczyka przyznany profesorowi Witoldowi Doroszewskiemu medal pamiątkowy 150-lecia TNP z prośbą o przekazanie go Rodzinie Profesora oraz wiązanki kwiatów pracownikom naukowym ZJP, które najaktywniej współdziałały z TNP — doc. dr hab. Wandzie Pomianowskiej, dr Barbarze Falińskiej, dr Annie Kowalskiej i mgr Alinie Strzyżewskiej-Zaremba.

ANNA KOWALSKA i ALINA STRYŻEWSKA-ZAREMBA

O współpracy Zakładu Językoznawstwa Instytutu Języka Polskiego PAN w Warszawie z Towarzystwem Naukowym Plockim

(Streszczenie referatu)

Uwagi o współpracy Zakładu Językoznawstwa IJP PAN w Warszawie z Towarzystwem Naukowym Plockim w zakresie badań dialektologicznych na Mazowszu pragniemy rozpocząć od przypomnienia, że w roku bieżącym mija właśnie dwadzieścia lat od nawiązania tej współpracy. Ten pewnego rodzaju „jubileusz” stanowi doskonałą okazję do przedstawienia jej wyników, do czego czujemy się zobowiązani zarówno wobec pamięci Profesora Witolda Doroszewskiego — Redaktora Naukowego Atlasu gwar mazowieckich, jak i wobec Towarzystwa Naukowego Plockiego.

Inicjatorem tej współpracy był przed dwudziestu laty Mecenaz Kazimierz Askanas, wiceprezes Towarzystwa Naukowego Plockiego, który w roku 1956 wysunął propo-

zycję rozpoczęcia korespondencyjnych badań gwaroznawczych na Mazowszu przy udziale Zakładu Językoznawstwa i Komisji Badań nad Rozwojem Plocka Towarzystwa Naukowego Plockiego. Materiały do badań gromadził on z ogromnym nakładem pracy przy współpracy nauczycielstwa przez lat 14.

Zakład Językoznawstwa przygotował 6 zeszytów kwestionariusza do badań słownictwa ludowego, zawierających pytania z zakresu różnych działów kultury materialnej i duchowej. Kwestionariusz ten przystosowany jest do badań korespondencyjnych zarówno pod względem doboru pytań, jak i ich formułowania. Dla ułatwienia pracy eksploratorowi przy każdym pytaniu jest miejsce na odpowiedź. Kwestionariusz zawiera też ilustracje.

Ogromny trud rozesłania tego kwestionariusza do wszystkich szkół na Mazowszu wzięło na siebie Towarzystwo Naukowe Płockie, którego też staraniem kwestionariusz został wydrukowany.

Rezultatem tej pracy były materiały gwarowe z około 1200 wsi mazowieckich (już w wykazie do I tomu Atlasu gwar mazowieckich widnieje 1071 wsi, a wciąż napływają materiały z nowych punktów).

Materiały te stały się podstawą do opracowania regionalnego Atlasu gwar mazowieckich, którego trzy pierwsze tomy wyszły drukiem, nakładem „Ossolineum” (t. I — w r. 1971, t. II — w r. 1973, t. III — w r. 1975, czwarty tom jest w druku).

Kilka słów pragniemy poświęcić metorycznej zawartości Atlasu. Zawiera on przede wszystkim mapy reprezentujące zróżnicowanie leksykalne gwar mazowieckich (co podyktowane jest przez korespondencyjną metodę gromadzenia materiału gwarowego), spora liczba map reprezentuje zróżnicowanie słowotwórcze. Zagadnieniom fonetycznym, dość dokładnie na Mazowszu opracowanym, będą poświęcone mapy syntetyczne, ukazujące zasięgi cech fonetycznych typowych dla Mazowsza. Niewiele map, także syntetycznych, zamierzamy poświęcić zagadnieniom fleksyjnym, o których traktuje będąca w przygotowaniu osobna praca.

W Atlasie gwar mazowieckich przyjęto w zasadzie układ rzeczowy materiału, tj. zgromadzone w poszczególnych tomach mapy dotyczą realiów z zakresu jednego lub kilku działów kultury materialnej czy duchowej (np. t. I i II — Hodowla zwierząt, Obróbka lnu i tkactwo, t. III — Transport i komunikacja, Budownictwo wiejskiej, t. IV i V — Rolnictwo i świat roślinny itp). Układ taki ma tę dodatkową zaletę, że zainteresowany czytelnik znajdzie, oprócz opracowania językoznawczego, także zgromadzone w jednym miejscu informacje etnograficzne dotyczące poszczególnych, często już ginących desygnatów.

Na mapach omawianego Atlasu gwar nie wszystkie zbadane punkty są reprezentowane. Nie byłoby to możliwe choćby ze względu na jego format. W wersji drukowanej na mapie znalazło się więc tylko 321 punktów tzw. podstawowych, rozmieszczonych mniej więcej równomiernie na całym badanym terenie, a oznaczonych numerami od 1 wzwyż w ramach każdego powiatu. Pozostałe punkty (oznaczone numerami od 100 wzwyż) wykorzystujemy w miarę potrzeby i traktujemy jako dodatkowe, co nie oznacza w najmniejszym stopniu dyskwalifikacji materiału z nich pochodzącego. Na mapach Atlasu znajdują się także punkty oznaczone literą B przed numerem — są to wsie, w których badania bezpośrednie przeprowadzili pracownicy Zakładu. W tym miejscu musimy stwierdzić, że materiały uzyskane drogą korespondencyjną (od nauczycieli) w pełni potwierdzają wyniki badań bezpośrednich.

Nie wszystkie zebrane przez nauczycieli materiały gwarowe z terenu Mazowsza zostaną wykorzystane w Atlasie, gdyż Atlas obejmuje tylko nazwy zróżnicowane pod względem geograficznym. Wszystkie pozostałe materiały zostaną wykorzystane w planowanym przez nasz Zakład Słowniku gwar mazowiecko-podlaskich (należy bowiem przy tej okazji poinformować, że poza Atlasem gwar mazowieckich i wspomnianym wyżej Słownikiem, przygotowujemy także Atlas gwar Podlasia).

Do współpracy z naszym Zakładem przystąpiły, zachęczone przykładem ośrodka płockiego, także inne ośrodki regionalne na Mazowszu i Podlasiu. Wymienić tu należy przede wszystkim zespół gwaroznawczy z Łomży, skupiający zarówno nauczycieli i bibliotekarzy, jak i uczniów szkół średnich. Działają też na terenie Mazowsza i Podlasia inne zespoły tego typu (np. w Piastowie, Siedlcach, Ostrołęce, Pułtusku), pracujące przeważnie pod opieką terenowych oddziałów Towarzystwa Kultury Języka. W pracach nad badaniem gwar Mazowsza i Podlasia uczestniczy więc od lat duża grupa nauczycieli różnych typów szkół i specjalności.

Optymizmem napawa fakt, że pracę nauczycieli doceniają terenowe władze oświatowe (mamy na myśli Wojewódzkie Kuratorium Oświaty i Wychowania), które, zwłaszcza w ostatnim okresie, wyjątkowo dla nas trudnym organizacyjnie ze względu na reformę administracyjną, bardzo dużo nam pomogły.

Atlas gwar mazowieckich jest pierwszym w polskiej literaturze językonawczej wydawnictwem opartym przede wszystkim na materiałach gwarowych zebranych metodą korespondencyjną, wspólnym dziełem mazowieckich nauczycieli i pracowników Zakładu Językoznawstwa Instytutu Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, rezultatem od wielu lat trwającej współpracy. Chciałybyśmy z naciskiem podkreślić fakt, że jest to praca społeczna nauczycieli, i tak — jak wiemy — ponad miarę obciążonych różnymi obowiązkami. Nazwiska naszych Współpracowników publikujemy oczywiście w kolejnych tomach Atlasu.

W chwili obecnej badania terenowe do tej pracy są na ukończeniu (wystaliśmy właśnie Kolegom Nauczycielom ostatni kwestionariusz sprawdzający) — przewiduje się objętość tego dzieła na 9—10 tomów, co najlepiej świadczy o rozmiarach społecznego wysiłku nauczycieli mazowieckich.

Na zakończenie pragniemy, w imieniu Zakładu Językoznawstwa IPJ PAN w Warszawie oraz zespołu autorskiego Atlasu, jak najserdeczniej podziękować Towarzystwu Naukowemu Płockiemu za ogromną pomoc, bez której — jesteśmy tego w pełni świadomi — Atlas gwar mazowieckich nigdy by się nie ukazał. Mamy nadzieję, że współpraca nasza będzie się nadal rozwijać. Więcej, tylko nasza wspólna praca może ocalić od zapomnienia ginące gwary mazowieckie.